Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ
(2021-2022 нче уку елы)
4 нче сыйныф

Үткәрү вакыты – 120 минут
Максималь балл – 52

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Калын сузыклардан гына торган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *кишер*;

ә) *коймак*;

б) *чөгендер*;

в) *китап*.

2. Саңгырау тартык авазны билгеләгез. **(2 балл)**

а) [h];

ә) [й];

б) [ж];

в) [л].

3. Авазга караганда хәреф саны күбрәк булган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *яфрак*;

ә) *елга*;

б) *көньяк*;

в) *табигать*.

4. Басымы соңгы иҗеккә төшкән сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *йокламагыз;*

ә) *укымыйм*;

б) *курчакларым*;

в) *кайчан*.

5. Омонимнардан торган рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *яз, яз*;

ә) *җылы, салкын*;

б) *кечкенә, нәни*;

в) *шәһәр, кала*.

6. Парлы сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *көн(чыгыш)*;

ә) *савыт(саба)*;

б) *кара(бодай)*;

в) *сүз(тезмә)*.

7. Нокталар урынына куела торган кушымчаны билгеләгез. **(2 балл)**

Бер тамчы... диңгез булмый. (Мәкаль)

а) -*га*;

ә) -*ны*;

б) -*дан*;

в) -*да*.

8. Тәмне белдерә торган сыйфатны билгеләгез. **(2 балл)**

а) *кызыл*;

ә) *усал*;

ә) *түгәрәк*;

б) *ачы*.

9. Боерык фигыль кулланылган мәкальне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *Алга бар – артыңа кара*.

ә) *Тамчыдан күл җыела*.

б) *Суда балык адашмас.*

в) *Сүз – чәчәк, мәкаль – букет.*

10. Җыйнак җөмләне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *Салкын кыш җитте.*

ә) *Кыш җитте.*

б) *Кояш сирәк чыга.*

в) *Бүген кар яуды.*

II. Башыгызны эшләтегез.

Җавап: *игелек* **(2 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне өстәп языгыз. **(10 балл)**

Сәгать сүзендә 6 ***хәреф****, 5* ***аваз*** *бар; бу сүздә 2* ***сузык*** *аваз, 3* ***тартык*** *аваз. Сүзләрнең дөрес язылышы* ***орфографик*** *сүзлекләрдә күрсәтелә. Каты, йомшак –* ***антоним*** *сүзләр. Бер тамырдан ясалган сүзләр* ***тамырдаш*** *сүзләр дип атала. -ны/-не –* ***төшем*** *килеше кушымчасы.* ***Сан*** *н и ч ә? н и ч ә н ч е? ничәү? сорауларына җавап бирә.* ***Фигыль*** *н и ш л и? н и ш л ә д е? н и ш л ә р? сорауларына җавап бирә.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Текстны татар теленә тәрҗемә итеп языгыз. **(10 балл)**

Мисал өчен үрнәк бирелә, тик укучы башка сүзләр, синонимнар да файдаланган булырга мөмкин. Иң мөһиме: җөмлә төзелешенә, стиль, фактик һ.б. хаталарга игътибар итәргә кирәк.

Урамнан малай белән кыз бара иде. Ә аларның алдыннан – әби. Юлда бик тайгыч. Әбинең аягы таеп китте дә егылды.

Малай үзенең портфелен кызга тоттырды да әбигә ярдәм итәргә ашыкты.

Кире әйләнеп килгәч, кыз аннан:

- *Ул синең әбиеңме? – дип сорады.*

- *Юк, - дип җавап бирде малай.*

2. Малай белән кызның сөйләшүен дәвам итеп, дүртәр репликадан торган диалог төзеп языгыз, үз фикерегезне белдереп, нәтиҗә ясагыз. **(10 балл)**

Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ

ҖАВАПЛАРЫ

(2021-2022 нче уку елы)

5 нче сыйныф

Үткәрү вакыты – 120 минут
Максималь балл – 52

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Нечкә сузыклардан гына торган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *яфрак*;

ә) *телевизор*;

б) *бәйрәм*;

в) *төньяк*.

2. Яңгырау тартык авазны билгеләгез. **(2 балл)**

а) [с];

ә) [ш];

б) [ч];

в) [ң].

3. Авазга караганда хәреф саны күбрәк булган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *яшьлек*;

ә) *кәгазь*;

б) *төньяк*;

в) *егет*.

4. Синонимнардан торган рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *баллы, татлы*;

ә) *киң, тар*;

б) *карга, карга*;

в) *озын, кыска*.

5. Ясалма сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *тозлы*;

ә) *күлмәк*;

б) *түшәм*;

в) *сандык*.

6. Ялгызлык исемен билгеләгез. **(2 балл)**

а) *шәһәр*;

ә) *юлбарыс*;

б) *Әмирхан*;

в) *кура җиләге*.

7. Нокталар урынына куела торган кушымчаны билгеләгез. **(2 балл)**

Юләр... *акыл кирәкми*. (Мәкаль)

а) -*нең*;

ә) -*гә*;

б) -*не*;

в) -*дә*.

8. Характерны белдерә торган сыйфатны билгеләгез. **(2 балл)**

а) *баллы*;

ә) *зәңгәр*;

б) *зур*;

в) *куркак*.

9. Киләчәк заман хикәя фигыль кулланылган мәкальне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *Ил эче – алтын бишек.*

ә) *Аз сөйлә, күп эшлә.*

б) *Тырышкан табар, ташка кадак кагар.*

в) *Һөнәр ашарга сорамый, үзе ашата.*

10. Җөмләнең иясе дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Майсыз коймак табага ябыша. (Мәкаль)

а) *майсыз*;

ә) *коймак*;

б) *табага*;

в) *ябыша*.

II. Башыгызны эшләтегез.

Җавап: мәсәлән, *бал-баз-боз-тоз* **(2 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне өстәп языгыз. **(10 балл)**

Татар телендә 28 ***тартык*** *аваз бар.* ***Сузык*** *авазлар иҗек ясыйлар. Нечкә сузыклардан торган сүзләргә* ***нечкә*** *кушымча ялгана. Сүзләрнең мәгънәләре* ***аңлатмалы*** *сүзлекләрдә күрсәтелә.* ***Кушма*** *сүзләр кушылып языла. Сан ачыклап килгән исем* ***саналмыш*** *дип атала. Зат алмашлыклары берлек һәм* ***күплек*** *санда була. Сыйфатларның* ***чагыштыру*** *дәрәҗәсе -рак/-рәк кушымчалары белән күрсәтелә. Хикәя фигыльләр хәзерге,* ***үткән*** *һәм* ***киләчәк*** *заманда кулланыла.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Текстны татар теленә тәрҗемә итегез. **(10 балл)**

Мисал өчен үрнәк бирелә, тик укучы башка сүзләр, синонимнар да файдаланган булырга мөмкин. Иң мөһиме: җөмлә төзелешенә, стиль, фактик һ.б. хаталарга игътибар итәргә кирәк.

Тычкан баласының йөрәге

Кечкенә Тычкан баласы яшәгән, ди. Ул бик бәхетсез булган, чөнки бөтен нәрсәдән курыккан. Ләкин иң нык курыкканы песигә эләгү булган.

Тычкан баласы Тылсымчыга барган да аны песигә әйләндерерүен үтенгән.

Тылсымчы тычкан баласын кызганган һәм песигә әверелдергән.

Ләкин шуннан соң әлеге песи этләрдән курка башлаган.

Тылсымчы элеккеге тычкан баласын euткә әверелдергән. Әмма аннан соң ул бүреләрдән курка башлаган. ... (Әкияттән)

2. Ни өчен әкият шулай дип аталды икән? Әкиятнең ахырын 8 җөмлә ярдәмендә язып бетерегез, үз фикерегезне белдереп, нәтиҗә ясагыз. **(10 балл)** (Тылсымчы аны бүрегә әйләндерә. Аннары ул аучылардан курка башлый һ.б. Нәтиҗәдә, Тылсымчы аны кире тычканга әйләндерә. Нинди генә хайванга әйләндерсә дә тычканның йөрәге шул ук кала.)

Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ
(2021-2022 нче уку елы)
7 нче сыйныф

Үткәрү вакыты – 150 минут
Максималь балл – 55

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. [**гъ**] авазы кулланылган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *егет*;

ә) *чөгендер*;

б) *елга*;

в) *күгәрчен*.

2. Нечкә сузык авазлардан гына торган мәкальне билгеләгез. **(2 балл)**

ә) *Бурыч ашаганчы борыч аша*.

б) *Ала белсәң, бирә дә бел*.

в) *Бүләкнең кечкенәсе булмый*.

а) *Бүләк биргән бүләк көтә*.

3. Күчерелмә мәгънәле сүз кулланылган рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *тәмле алма*;

ә) *тәмле сүз*;

б) *тәмле чәй*;

в) *тәмле аш*.

4. Фразеологик әйтелмәнең төшеп калган сүзен билгеләгез. **(2 балл)**

Сүзне ... ташлау

а) *җилгә*;

ә) *кешегә*;

б) *суга*;

в) *чүпкә*.

5. Кушма сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *кар(сыз)*;

ә) *дус(иш)*;

б) *бал(корты)*;

в) *гөл(җимеш)*.

6. Тамырдаш булмаган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *саннар*;

ә) *санлы*;

б) *саный*;

в) *сандык*.

7. Тартымлы исем кулланылган мәкальне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *Эшләп үлмиләр, чирләп үләләр.*

ә) *Ялкауга яңгыр иң беренче төшә.*

б) *Ялкауның көн дә башы авырта.*

в) *Эш кешене төзәтә, ялкаулык боза*.

8. Нисби сыйфатны билгеләгез. **(2 балл)**

а) *чибәр*;

ә) *урмандагы*;

б) *сары*;

в) *сөйкемле*.

9. Охшату-чагыштыру рәвешен билгеләгез. **(2 балл)**

а) *мамыктай*;

ә) *шактый*;

б) *юри*;

в) *күптән*.

10. Җөмләнең иясе дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Ахмакка биргән киңәш далага аткан ук кебек. (Мәкаль)

а) *ахмакка*;

ә) *киңәш*;

б) *далага*;

в) *ук*.

II. Башыгызны эшләтегез.

Мәсәлән, абага, атама, ашлама, асрама, аждаһа, алабута. **(3 балл)**

III.Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне өстәп языгыз. **(10 балл)**

*Татар телендә калын һәм **нечкә** сузыклар бар. **Ирен** гармониясе язуда чагылыш тапмый. Язуда авазлар **хәрефләр** белән белдерелә. **Туры** мәгънә – сүзнең төп мәгънәсе. Бәйләгеч кушымчалар сүз **ахырында** килә. Дәрәҗә белән төрләнә торган сыйфатлар **асыл** сыйфатлар була. **Урын** рәвеше эш яки хәлнең үтәлү урынын һәм юнәлешен белдерә. Юклык алмашлыклары сорау алмашлыклары алдына һич һәм **бер** сүзләрен кую юлы белән ясала. Фигыльләр **затланышлы** һәм затланышсыз була. Фигыльнең **юклык** төре – ма/-мә, -мый/-ми кушымчалары ялганып ясала.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Текстны татар теленә тәрҗемә итегез. **(10 балл)**

Мисал өчен үрнәк бирелә, тик укучы башка сүзләр, синонимнар да файдаланган булырга мөмкин. Иң мөһиме: җөмлә төзелешенә, стиль, фактик һ.б. хаталарга игътибар итәргә кирәк.

Ике алма

Кечкенә генә бер кыз урамнан ике алма алып кергән. Мөгаен, кемдер бүләк иткәндер.

- *Әнием, кара, нинди матур алмалар!*
- *Әйе, матур! Мине дә сыйлыйсыңмы? – дип сораган әнисе.*
- *Кечкенә бала алмаларга карап алган. Ә аннары бер алманы тешләгән. Бер секундка уйланып торган да ... – икенчесен капкан.*

Әнисе гаҗәпләнгән. ...

2. Ни өчен бала ике алманы да кабып карады икән? Әсәрнең ахырын 12 җөмлә ярдәмендә язып бетерегез, үз фикерегезне белдереп, нәтиҗә ясагыз. **(12 балл)** (Кыз бала ике алманың кайсысы баллырак икән дип кабып карый. Әнисенә баллырак алманы бирә)

Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ
(2021-2022 нче уку елы)
8 нче сыйныф

Үткәрү вакыты – 150 минут
Максималь балл – 59

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Җөмләдәге тартык авазларның саны дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Дөрес сөйләгән ялгызыммый. (Мәкаль)

а) 12;

ә) 14;

б) 15;

в) 17.

2. Җөмләдәге ябык иҗекләр саны дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Башта холык тап, аннан гыйлем. (Мәкаль)

а) 3;

ә) 4;

б) 6;

в) 7.

3. Һөнәрчелек сүзен билгеләгез. **(2 балл)**

а) *җегет*;

ә) *мәчет;*

б) *слайсинг*;

в) *планшет*.

4. Тезмә сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *бака(яфрагы)*;

ә) *аш(су)*;

б) *бал(сыз)*;

в) *кара(бүрек)*.

5. Рәвешне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *өченче*;

ә) *икеләтә*;

б) *унлап*;

в) *бишәү*.

6. Җөмләдәге фигыльнең төркемчәсен билгеләгез. **(2 балл)**

Начарны белмичә, яхшының кадере юк. (Мәкаль)

а) сыйфат фигыль;

ә) хикәя фигыль;

б) хәл фигыль;

в) шарт фигыль.

7. Раслауны белдерә торган кисәкчәне билгеләгез. **(2 балл)**

а) -*мыни*;

ә) *гына*;

б) *түгел*;

в) *ләбаса.*

8. Җөмләдәге калын хәрефләр белән бирелгән сүзнең кайсы сүз төркеменә караганлыгы дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

*Көн **саен** майлы ботка булмый*. (Мәкаль)

а) бәйлек;

ә) кисәкчә;

б) теркәгеч;

в) ымлык.

9. Сүзтезмәне билгеләгез. (**2 балл)**

а) *яфрак*;

ә) *үги ана яфрагы*;

б) *матур йорт*;

в) *Йорт матур*.

10. Җөмләнең иясен билгеләгез. **(2 балл)**

Бәла агач башыннан йөрми, кеше башыннан йөри. (Мәкаль)

а) *бәла*;

ә) *агач*;

б) *башыннан*;

в) *кеше*.

II. Башыгызны эшләтегез.

Мәсәлән, *чәч, чүмеч, чүкеч, чолгавыч, чиерткеч, чикләгеч.* **(3 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне өстәп языгыз. **(10 балл)**

*Иреннәрнең хәрәкәтенә карап, сузык авазлар иренләшкән һәм **иренләшмәгән** сузыкларга бүленәләр. Күп иҗекле сүздә иҗекнең берсе башкаларга караганда көчлерәк әйтелсә, ул **басымлы** иҗек була. Капма-*

каршы мәгънәле сүзләр ***антонимнар*** *дип атала. Яңа сүзләрне* ***неологизмнар*** *дип атыйлар.* ***Бәйләгеч*** *кушымчалар җөмләләрдә сүзләрне бәйләү өчен кулланыла. Дәрәҗә белән төрләнә алмаган сыйфатлар* ***нисби*** *сыйфатлар була. Сыйфат фигыль бер үк вакытта сыйфат һәм* ***фигыль*** *билгеләрен ала. Каршы куючы теркәгеч алдыннан* ***өтер*** *куела. Ияртүле бәйләнеш нәтиҗәсендә сүзтезмә һәм* ***җөмлә*** *барлыкка килә. Ия һәм* ***хәбәр*** *– җөмләнең баш кисәкләре.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Текстны татар теленә тәрҗемә итеп языгыз. **(14 балл)**

Мисал өчен үрнәк бирелә, тик укучы башка сүзләр, синонимнар да файдаланган булырга мөмкин. Иң мөһиме: җөмлә төзелешенә, стиль, фактик һ.б. хаталарга игътибар итәргә кирәк.

Малай матур һәм акыллы әкиятләр укырга яраткан һәм анда язылганнарга ышанган. Шуңа күрә ул тормыштан да могҗизалар эзләгән, ләкин яраткан әкияттәгеләренә охшаган берничә дә күренешне таба алмаган. Үзенең эзләнүләреннән берникадәр күңеле кайткач, ул әнисеннән могҗизаларга ышану дөресме икәнлеген сораган. Әллә томышта алар юкмы?

"Кадерлем минем, - дип, яратып эндәшкән әнисе аңа, - әгәр син яхшы күңелле малай булып үсәргә тырышсаң, бөтен әкиятләр дә синең гомереңдә тормышка ашачак. Исеңдә калдыр: могҗизаларны эзләмиләр, алар әйбәт кешеләргә үзләре килә".

2. Сез могҗизага ышанасызмы? Малайның әнисе хаклымы? Шул хактагы фикерләрегезне 12 җөмләдән торган бәйләнешле текст итеп языгыз. **(12 балл)**

Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ

(2021-2022 нче уку елы)

9 нчы сыйныф

Үткәрү вакыты – 180 минут
Максималь балл – 60

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Ирен ассимиляциясе чагылыш тапкан сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *урамнан;*

ә) *төнбоек;*

б) *көнгерә;*

в) *балсыз.*

2. Фразеологик әйтелмәнең мәгънәсен билгеләгез. **(2 балл)**

Бергә бишне кушып сөйләү

а) чын дөресен сөйләү;

ә) бер вакыйганы да төшереп калдырыйча сөйләү;

б) арттырып сөйләү;

в) аңлаешлы итеп сөйләү.

3. Ясалма сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *күлмәк*;

ә) *балта*;

б) *сандык*;

в) *бушлай*.

4. Билгесезлек алмашлыгын билгеләгез. **(2 балл)**

а) *нинди*;

ә) *кайсыдыр*;

б) *һичкем*;

в) *һәркем*.

5. Затланышсыз фигыльне билгеләгез. **(2 балл)**

а) хикәя фигыль;

ә) сыйфат фигыль;

б) шарт фигыль;

в) боерык фигыль.

6. Юнәлеш килешен таләп итүче бәйлекне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *таба*;

ә) *кебек*;

б) *соң*;

в) *тыш*.

7. Җөмләдәге калын хәрефләр белән бирелгән сүзнең нинди җөмлә кисәге икәнлеге дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Тирән ***күлдә*** *балык та күбрәк*. (Мәкаль)

а) урын хәле;

ә) тәмамлык;

б) аергыч;

в) хәбәр.

8. Җөмләнең төре дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Яхшы суны ерак түкмиләр. (Мәкаль)

а) ким җөмлә;

ә) ике составлы җөмлә;

б) бер составлы исем җөмлә;

в) бер составлы фигыль җөмлә.

9. Җөмләнең хәбәрен билгеләгез. **(2 балл)**

Суга батучы саламга да ябыша. (Мәкаль)

а) *суга*;

ә) *батучы*;

б) *саламга*;

в) *ябыша.*

10. Кушма җөмләне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *Елга, күпме боргаланса да, диңгезгә төшәр*. (Мәкаль)

ә) *Яхшыга да бер кояш, яманга да бер кояш.* (Мәкаль)

б) *Вакыт акчадан кадерлерәк*. (Мәкаль)

в) *Көндезге эш кичке эштән көләр*. (Мәкаль)

II. Башыгызны эшләтегез.

Мәсәлән, *әлбә, әрҗә, әкәлә, әрәмә, әңгәмә, әйләнмә*. **(3 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне өстәп языгыз. **(10 балл)**

*Сузык авазлар **иҗек** ясыйлар. [къ], [гъ] авазлары **рус** теленнән кергән сүзләрдә кулланылмый. **Омонимнар** – бертөрле әйтелеп, төрле мәгънә белдерә торган сүзләр. Кулланылышы чикләнгән сүзләргә диалекталь һәм **һөнәрчелек** сүзләре керә. **Кушма** сүзләр ике сүз кушылып ясала. **Тартым** алмашлыгы -ныкы/-неке кушымчасы ялганып ясала. Аваз ияртеменнән -ла/-лә кушымчасы ярдәмендә **фигыль** ясала. Ия төзелеше ягыннан гади һәм **тезмә** була. Аныклагыч ияреп килгән сүз **аныкланмыш** дип атала. Теркәгечле тезмә кушма җөмлә компонентлары арасына **өтер** куела.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Текстны татар теленә тәрҗемә итегез. **(12 балл)**

Мисал өчен үрнәк бирелә, тик укучы башка сүзләр, синонимнар да файдаланган булырга мөмкин. Иң мөһиме: җөмлә төзелешенә, стиль, фактик һ.б. хаталарга игътибар итәргә кирәк.

Җилнең кояш белән бәхәсе

Бервакыт ачулы төньяк Җиле һәм Кояш кем көчлерәк дип бәхәсләшкәннәр. Алар бик озак бәхәсләшкәнәр һәм үзләренең көчләрен бер сәяхәтчедә сынап карага булганнар.

Җил: “Мин хәзер күз ачып йомганчы аның плащын салдырачакмын!” – дигән. Һәм өрә башлаган. Ул бик көчле итеп һәм озак өргән. Ләкин кеше үзенең плащына тагын да ныграк төренә төшкән.

Шуннан соң Кояш сәяхәтчене җылыта башлаган. Ул якасын төшергән, аннары билбавын чишеп җибәргән, ә аннары плащын салган һәм кулына тотып бара башлаган. Кояш Җилгә: “Күрәсеңме: көчләүгә караганда, яхшылык, наз белән күп нәрсәгә ирешеп була”, – дип әйткән.

2. Сез Кояш белән килешәсезме? Шул хактагы фикерләрегезне 15 җөмләдән торган бәйләнешле текст итеп языгыз. **(15 балл)**

Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ
(2021-2022 нче уку елы)
10 нчы сыйныф

Үткәрү вакыты – 180 минут
Максималь балл – 62

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Басымы соңгы иҗеккә төшкән сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *җырламый*;

ә) *кайтканнар*;

б) *йоклаганчы*;

в) *бармагыз*.

2. Фразеологик әйтелмәнең төшеп калган сүзен билгеләгез. **(2 балл)**

Саташкан ... кебек

а) *күке*;

ә) *эт;*

б) *кеше*;

в) *карга*.

3. Ясалма сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *кызым*;

ә) *кып-кызыл;*

б) *кызык*;

в) *кызучан*.

4. Җөмләдәге саннарның төркемчәсен билгеләгез. **(2 балл)**

Йөз явызлыкны бер дөреслек җиңә. (Мәкаль)

а) микъдар;

ә) тәртип;

б) чама;

в) җыю.

5. Җөмләдәге фигыльнең төркемчәсен билгеләгез. **(2 балл)**

Бер яхшы сүз мең күңелнең җәрәхәтен төзәтер. (Мәкаль)

а) исем фигыль;

ә) сыйфат фигыль;

б) хәл фигыль;

в) хикәя фигыль.

6. Ымлыкны билгеләгез. **(2 балл)**

а) *ләкин*;

ә) *ләбаса;*

б) *уф*;

в) *бәлки*.

7. Калын хәрефләр белән бирелгән сүзнең нинди җөмлә кисәгенә караганлыгы дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Табылган *табышмак биң җиңел күренә.* (Мәкаль)

а) аергыч;

ә) хәбәр;

б) тәмамлык;

в) хәл.

8. Җөмләнең төре дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Былтыр кысканга быел кычкырмыйлар. (Мәкаль)

а) ким җөмлә;

ә) ике составлы җөмлә;

б) бер составлы фигыль җөмлә;

в) бер составлы исем җөмлә.

9. Җөмләдәге иярчен компонентның төзелеше һәм мәгънә ягыннан төре дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Кеше биргән бүләкне кешегә бүләк итмә. (Мәкаль)

а) синтетик аергыч җөмлә;

ә) синтетик тәмамлык җөмлә;

б) аналитик тәмамлык җөмлә;

в) синтетик урын җөмлә.

10. Җөмләдәге компонент арасында куела торган тыныш билгесе дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Нәфесне нәрсәгә өйрәтсәң ***(...)*** *шуны куар.* (Мәкаль)

а) сызык;

ә) ике нокта;

б) нокталы өтер;

в) өтер.

II. Башыгызны эшләтегез.

Мәсәлән, *ташбака, ташкүмер, ташкабак, ташваткыч, ташкискеч, ташкурчак* **(3 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне өстәп языгыз. **(10 балл)**

[й] – тел ***уртасы*** *тартыгы. Кулланылыштан төшеп калган сүзләрне* ***искергән*** *сүзләр дип атыйлар. Бәйләгеч кушымчалар сүз* ***ахырында*** *килә.* ***Бүлем*** *саны предметларның яисә затларның тигез өлешләргә бүленүен белдерә. Саннар исемнәргә һәм* ***фигыльләргә*** *ияреп килә. Туры сүз тәртибендә аергыч аерылмыш* ***алдыннан*** *урнаша. Максат хәле* ***киләчәк*** *заманга, ә сәбәп хәле* ***үткән*** *заманга карый. Баш кисәкләрдән* ***иясе*** *генә булган җөмлә бер составлы исем җөмлә дип атала. Иярчен* ***вакыт*** *җөмлә баш җөмләнең вакыт хәле урынында килә.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Текстны татар теленә тәрҗемә итеп языгыз. **(14 балл)**

Мисал өчен үрнәк бирелә, тик укучы башка сүзләр, синонимнар да файдаланган булырга мөмкин. Иң мөһиме: җөмлә төзелешенә, стиль, фактик һ.б. хаталарга игътибар итәргә кирәк.

Барысы да синең кулда

Бер шәһәрдә мәшһүр акыл иясе яшәгән. Кешеләр ераклардан ук аның янына киңәш сорап килә торган булганнар.

Ләкин шәһәрдә аның данына көнләшкән кеше булган. Ул болынга барган да күбәләк тоткан, аны учларына кыскан да:

- *Акыл иясенә барам да: “Әйт әле, акыл иясе, минем кулларымда нинди күбәләк – тереме әллә үлеме?” – дип сорармын. Әгәр ул үле дип әйтсә, мин учларымны ачармын да, күбәләк очып китәр. Әгәр ул тере дисә, мин

учларымны кысармын да, күбәләк үлер. Менә шунда бөтен кеше дә кем акыллырак икәнен аңлар, - дип уйлаган.

2. Ни өчен әсәр шулай дип аталган? Әсәрнең ахырын язып бетерегез, үз фикерегезне белдереп, нәтиҗә ясагыз, 15 җөмлә ярдәмендә бәйләнешле текст төзегез. **(15 балл)** (Көнче кеше акыл иясе янына бара һәм шулай эшли дә. Акыл иясе аңа "Барысы да синең кулда", - дип җавап бирә.)

Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ
(2021-2022 нче уку елы)
11 нче сыйныф

Үткәрү вакыты – 180 минут
Максималь балл – 62

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Борын ассимиляциясе чагылыш тапкан сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *тиеннәр;*

ә) *унбиш;*

б) *әнкәй;*

в) *китаплар*.

2. Диалекталь сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *угры;*

ә) *ясак;*

б) *флешмоб;*

в) *инәй.*

3. Кыскартылма сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *күкчәчәк*;

ә) *өс-баш*;

б) *телестудия*;

в) *каен җиләге*.

4. Нисби сыйфатны билгеләгез. **(2 балл)**

а) *соры*;

ә) *фәнни*;

б) *тирән*;

в) *эшчән*.

5. Затланышлы фигыльне билгеләгез. **(2 балл)**

а) хәл фигыль;

ә) сыйфат фигыль;

б) шарт фигыль;

в) инфинитив.

6. Җөмләдәге калын хәрефләр белән бирелгән сүзнең нинди җөмлә кисәге икәнлеге дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

*Яхшы **кешенең** эче белән тышы бердәй була*. (Мәкаль)

а) аергыч;

ә) тәмамлык;

б) хәл;

в) ия.

7. Җөмләнең төре дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Без капчыкта ятмый. (Мәкаль)

а) раслау, ике составлы, ким җөмлә;

ә) инкяр, ике составлы, тулы җөмлә;

б) инкяр, бер составлы, ким җөмлә;

в) раслау, ике составлы, тулы җөмлә.

8. Җөмләдәге иярчен компонентның төзелеше һәм мәгънә ягыннан төре дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Җир кемнеке, икмәге шуныкы. (Мәкаль)

а) аналитик хәбәр җөмлә;

ә) аналитик тәмамлык җөмлә;

б) аналитик аергыч җөмлә;

в) аналитик ия җөмлә.

9. Җөмләдәге иярчен компонентның төзелеше һәм мәгънә ягыннан төре дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Кош кунмаган агач юк. (Мәкаль)

а) синтетик тәмамлык җөмлә;

ә) синтетик урын җөмлә;

б) синтетик аергыч җөмлә;

в) аналитик аергыч җөмлә.

10. Җөмләдәге компонентлар санын билгеләгез. **(2 балл)**

Очы юк эш – төбе юк чүмеч. (Мәкаль)

а) 2;

ә) 3;

б) 4;

в) 5.

II. Башыгызны эшләтегез.

Мәсәлән, *башаяк, башкала, башкода, башкисәр, башваткыч, башкатыргыч* **(3 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне өстәп языгыз. **(10 балл)**

Тартык авазга тәмамланган иҗек ***ябык*** *иҗек дип атала. Язылышлары төрле, әйтелешләре бертөрле булган сүзләр* ***омофоннар*** *дип атала. Мин, без –* ***сөйләүчеләр;*** *син, сез – тыңлаучылар.* ***Чама*** *саны предметның исәбен якынча белдерә.* ***Инфинитивның*** *юклык төре -маска/-мәскә кушымчалары ярдәмендә ясала. Кисәкчәләр сызыкча, аерым һәм* ***кушылып*** *языла ала. Эш-хәлнең, хәрәкәтнең максатын белдереп, җөмләнең фигыльне ачыклап килә торган иярчен кисәге* ***максат*** *хәле дип атала. Сорау җөмлә сорау* ***алмашлыклары*** *белән белдерелә. Иярчен җөмлә төзелеше ягыннан* ***аналитик*** *һәм* ***синтетик*** *була.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Текстны татар теленә тәрҗемә итегез. **(14 балл)**

Мисал өчен үрнәк бирелә, тик укучы башка сүзләр, синонимнар да файдаланган булырга мөмкин. Иң мөһиме: җөмлә төзелешенә, стиль, фактик һ.б. хаталарга игътибар итәргә кирәк.

Ә ни өчен син?

Кечкенә Аю баласы үзенең Әтисеннән:

- Әйт әле миңа, бүре батырмы? – дип сораган.
- Ул бик кыю, миңа караганда күпкә батыррак, - дип җавап биргән аю.
- Ә юлбарыс көчлеме? – дип соравын дәвам иткән Аю баласы.
- Әйтеп бетергесез көчле, мин аның белән ярыша да алмыйм.
- Ә селәүсен җитезме?
- Ул шулкадәр җитез, ул нәрсәдер аулаганда, хәтта яфрак та селкенми.
- Төлкене бик акыллы дип әйтәләр.
- Әйе, улым, дөрес әйтәләр. Ул, чыннан да, акыллы.
- Ник алай булгач, әтием, син – урман хуҗасы, ә юлбарыс та, бүре дә яки акыллы төлке дә түгел, - дип, аптырап сораган Аю баласы.

2. Әтисе улына ни дип җавап бирде икән? Әсәрнең ахырын язып бетерегез, үз фикерегезне белдереп, нәтиҗә ясагыз, 15 җөмлә ярдәмендә бәйләнешле текст төзегез. **(15 балл)** (Бүре куркубелмәс, ләкин саклана белми. Юлбарыс көчле, ләкин бик кызып китүчән. Селәүсен җитез, ләкин бик еш кына үзенең тапкан әйберсен саклап кала алмый. Төлке акыллы, ләкин башкаларны хәйләләгәндә, ул үзе капкынга эләгә. Ә мин төрле очракларда я төлке, я юлбарыс, я бүре була алам. Шуңа күрә мин – урман хуҗасы)